

stałoby się corocznym miejscem spotkań tych wszystkich, którzy zarówno zajmują się biografią jednostek czy grup społecznych, jak i fenomenem mody na biografię naukową, popularną i literacką, a także literaturę pamiętnikarską i epistolograficzną. Na 16-17 kwietnia 2015 r. zaplanowano w Lublinie na KUL-u następne spotkanie naukowe poświęcone metodologii badań w biografii, zatytułowane: „Przedmiot, źródła i metody badań w biografii”.

MAGDALENA PARZYSZEK

Katedra Pedagogiki Rodziny KUL

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA

„«Z POMOCĄ CZŁOWIEKOWI...»

W PIERWSZĄ ROCZNICĘ ŚMIERCI

ŚP. PROFESOR TERESY KUKOŁOWICZ”

Lublin, 27 lutego 2015 roku

Dnia 27 lutego 2015 r. odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa „«Z pomocą człowiekowi...» w pierwszą rocznicę śmierci śp. prof. Teresy Kukołowicz” zorganizowana przez Instytut Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Celem konferencji było uczczenie pamięci, przywołanie osoby prof. Teresy Kukołowicz oraz Jej wkładu w organizowanie badań pedagogicznych i rozwijanie naukowej pedagogiki.

Całość spotkania rozpoczęła uroczysta Msza św. w kaplicy Matki Bożej Nadziei pod przewodnictwem Dyrektora Instytutu Pedagogiki KUL, ks. prof. dr hab. Mariana Nowaka. Uczestniczyli w niej pracownicy Instytutu Pedagogiki, studenci, rodzina i przyjaciele prof. Teresy Kukołowicz.

Uroczystego powitania uczestników i otwarcia konferencji dokonali: ks. dr hab. Stanisław Fel, prof. KUL, Dziekan Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, i Dyrektor Instytutu, ks. prof. dr hab. Marian Nowak. W konferencji wzięło udział dziewiętnastu prelegentów. Część naukowa konferencji została podzielona na trzy sesje: pierwsza, zatytułowana: „Z pomocą polskiej myśli pedagogicznej”; druga – „Z pomocą rodzinie” i sesja trzecia – „Z pomocą człowiekowi w codziennym życiu, w sytuacjach zagrożeń i w chorobie”.

Sesja pierwsza została podzielona na dwie sekcje. W pierwszej sekcji obradującej pod hasłem: „Pedagogika ogólna i teoretyczne podstawy pedagogiki” wystąpiło trzech prelegentów. Prof. zw. dr hab. Alicja Kargulowa (DSW, Wrocław) w referacie: *Profesor Teresy Kukołowicz koncepcja poradnictwa rodzinnego*, wskazała na potrze-

bę wsparcia rodziny w jej istotnych, niezastąpionych funkcjach. Na bazie nauczania prof. T. Kukołowicz wskazała na cel poradnictwa rodzinnego, jakim jest wspieranie rodziny w spełnianiu przez nią podstawowych zadań. Zasygnalizowała przedmiot poradnictwa rodzinnego, czyli wspieranie postaw wewnętrznych życia małżeńskiego, uświadamiania o zagrożeniach, kształtowania psychologicznych mechanizmów funkcjonowania rodziny. W koncepcji prof. T. Kukołowicz poradnictwo jawi się jako działalność społeczno-wychowawcza i wymaga wielu form interwencji takich jak: informacja, instruktaż, pouczenie, skierowanie do odpowiedniej instytucji, mediacje, porady indywidualne, wsparcie grupowe czy indywidualne.

Prof. dr hab. Janina Kostkiewicz (UJ) wygłosiła referat, zatytułowany: *Stan badań nad polską myślą pedagogiczną – obszary zaniechane a obszary nadmiernie eksponowane*. W swoim wystąpieniu pani Profesor nawiązała do autorskiego opracowania, zatytułowanego: *Kierunki i koncepcje pedagogiki katolickiej w Polsce 1918-1939* i wskazała na takie źródła myśli pedagogicznej jak: teorie pedagogiczne, publicystyka pedagogiczna, literatura piękna, poezja i dramat. Bardzo mocno wyakcentowała potrzebę rekonstrukcji polskiej myśli pedagogicznej w sposób nie historiograficzny, ale pedagogiczny, ukierunkowany na wydobywanie głównych idei wychowania osoby. Opowiedziała się za twórczym rozwijaniem i aktualizowaniem inspiracji czerpanych ze spuścizny pedagogicznej polskich badaczy i wychowawców. Za główną przyczynę powstawania obszarów zaniechanych prof. Kostkiewicz uznała „poprawność polityczną, ideologiczną, modernistyczną”. Rekapitulacja myśli pedagogicznej dwudziestolecia międzywojennego i okresu PRL-u jest wciąż aktualnym zadaniem. J. Kostkiewicz dostrzegła przeakcentowanie idealizmu niemieckiego w aktualnym ujęciu dorobku w dziedzinie pedagogiki kultury. Oceniała miejsce takich dziedzin wychowania jak wychowanie państwowe, gospodarcze, patriotyczne jako marginalizowane, a nawet zupełnie rugowane z obszaru badań pedagogicznych i praktyki wychowania. Zdaniem J. Kostkiewicz również dorobek katechetyczny polskich pedagogów okresu międzywojennego pozostaje zaniedbany we współczesnej pedagogice. Związki prac badawczych prof. J. Kostkiewicz i prof. T. Kukołowicz dotyczą docenienia wkładu polskich pedagogów również reprezentujących nurt pedagogiki katolickiej do stanu osiągnięć pedagogiki w jej różnych orientacjach i paradygmatach.

Ks. prof. dr hab. Marian Nowak przedstawił referat: *Pedagogika ogólna Profesor Teresy Kukołowicz*. Podkreślił znaczenie filozofii, antropologii, aksjologii, epistemologii, ogólnej metodologii nauk w uprawianiu pedagogiki ogólnej. Wyakcentował prawdę, że dzięki perspektywie antropologicznej wychowanie jest nie tylko procesem, ale staje się bytem relacyjnym. Pedagogika ogólna jest fundamentem pedagogik szczegółowych, będących systemem wyspecjalizowanych dyscyplin pedagogicznych. Obrona pedagogiki ogólnej wobec nacisków zmierzających do zastąpienia jej teorią wychowania służyła wypracowywaniu poszerzonego ujęcia wychowania z docenieniem problematyki antropologicznej, aksjologicznej, teleologicznej.

W drugiej sekcji obradującej pod hasłem: „Teoria(e) wychowania” wystąpiło sześciu prelegentów. Pierwszy referat – *Teoria wychowania w uniwersyteckiej działalności*

ści Profesor Kukołowicz – wygłosiła dr hab. Alina Rynio, prof. KUL. Autorka najpierw wskazała na miejsce teorii wychowania w biografii naukowej prof. Kukołowicz, a później próbowała ukazać jej kluczowe dokonania na polu teorii wychowania. Warto zauważyć, że prof. Kukołowicz dołączyła do grona przedstawicieli pedagogiki ujmujących wychowanie jako pomoc człowiekowi w jego rozwoju w każdym etapie i w każdej sytuacji życiowej. W swoim referacie prof. A. Rynio próbowała znaleźć odpowiedź na cztery pytania: 1) Jaki jest związek biografii Teresy Kukołowicz z jej koncepcją wychowania? 2) Jakie elementy konstytuują jej teorię wychowania? 3) W czym upatruje ona przyczyny podejmowania działalności wychowawczej? 4) Jakie są jej najważniejsze dokonania na polu teorii wychowania? Szukając odpowiedzi na powyższe pytania, pokazała początki badań pani Profesor w zakresie pedagogiki; terminologiczne problemy dotyczących rozumienia wychowania; dziedziny wychowania; rozumienie celu wychowania, jego adresatów i podmioty wychowujące. Wskazała też na zaangażowanie pani Profesor w pedagogizację środowiska Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i pracę na rzecz reaktywacji pedagogiki w KUL. Mając na uwadze kluczowe dokonania prof. Kukołowicz na polu teorii wychowania, uwagę skoncentrowała na określeniu stosunku teorii wychowania do pedagogiki ogólnej i pedagogiki społecznej; szukaniu i rozumieniu przyczyn podejmowania działalności wychowawczej; opracowaniu sylwetek wybranych pedagogów i ich koncepcji wychowania; podejmowaniu problematyki zasad i norm wychowania; analizie wypowiedzi na temat wychowawcy jako podmiotowej przyczyny wychowania; wreszcie odpowiedzialności rodziny, państwa i szkoły za wychowanie.

Ks. dr hab. Stanisław Chrobak, prof. UKSW wygłosił referat na temat: *Troska o normatywne punkty orientacyjne w wychowaniu w kontekście myśli pedagogicznej Teresy Kukołowicz*. Jego rozważania dotyczyły następujących punktów: 1) Osoba podmiotem wychowania i samowychowania. Przypomniał prawdę, że wychowanie jest „faktem ludzkim” i jednocześnie „faktem egzystencjalnym”, a koncepcja osoby jest wpisana w koncepcję wychowania. W nim urzeczywistnia się człowiek jako osoba; 2) Zakorzenie w dobrach tradycji i kultury. To właśnie życie osobowe stanowi „świat kultury”, a świat symboli i znaczeń, które się samemu odkrywa, stanowią język porozumienia z innymi; 3) Wartość życia codziennego w rodzinie. To właśnie dom rodzinny jest miejscem, w którym człowiek uczestniczy w wartościach i je urzeczywistnia oraz jest miejscem samorealizacji i przestrzeni międzyosobowej.

Dr hab. Lucyna Dziaczkowska, prof. KUL, odnosząc się do twórczości pedagogicznej Teresy Kukołowicz, poruszyła kwestię języka stosowanego w tej dyscyplinie naukowej. Pedagog-teoretyk, wyrażając językiem uzyskane wyniki badań (zarówno tych hermeneutycznych – związanych z dociekaniem sensów niesionych przez rzeczywistość wychowawczą, jak i empirycznych – prezentujących „matematyczny” obraz tej rzeczywistości), powinien zadbać o komunikatywność tego języka, jego jasność i możliwość odczytania zarówno w środowisku teoretyków, jak i praktyków. Oczywiście, nie może zaniedbać przy tym realizacji wymogu naukowej precyzji i dbałości

o logikę wypowiedzi w wyrażaniu poczynionych ustaleń. Przede wszystkim powinien kierować się troską o ukazanie związku tego, co wyraża językiem, z żywą rzeczywistością wychowawczą. Takie postulaty przyświecały wystąpieniu zatytułowanemu: *Język pedagoga jako narzędzie komunikacji z teoretykami i praktykami wychowania. Rozważania w oparciu o twórczość Teresy Kukołowicz*.

Dr Anna Lendzion wygłosiła referat: *Stosunek wychowania do psychoterapii na gruncie antropologicznej teorii wychowania opracowanej przez Teresę Kukołowicz*. W swoim wystąpieniu Autorka ukazała myśl prof. T. Kukołowicz, która opracowała antropologiczną teorię wychowania na kanwie ujęcia podmiotowości i sprawczości osoby autorstwa Karola Wojtyły, zawartego w monografii *Osoba i czyn*. Wychowanie jest w pierwszym rzędzie pomocą w integrowaniu człowieka poprzez podporządkowywanie działaniu (dynamizmowi „człowiek działa”) uczynień (dynamizmu „coś się dzieje w człowieku”) oraz transcendowaniu reaktywności somatycznej i emocjonalnej ku moralnie dobremu postępowaniu. Wychowanie ma zatem najpierw znaczenie moralne. Służy pokonywaniu rozdźwięku, który Owidiusz wyraził w słowach *Video meliora proboque, deteriora sequor* („widzę rzecz lepszą, idę jednak za gorszą”). Podobnie Paweł z Tarsu opisał pęknięcie występujące w człowieku, które wynika z jego dobrej, ale skazanej słabością natury (istoty), („nie czynię bowiem dobra, którego chcę, ale czynię to zło, którego nie chcę” Rz 7,19). Pokazywanie i przekazywanie wartości (prawdy i dobra), na które odpowiada wychowanek swoim postępowaniem i działaniem (jest to odpowiedzialność szerszej rozumiana niż tylko ponoszenie konsekwencji swoich wyborów i zachowań) staje się znaczącym celem wychowania. Cele wyprowadzone z natury wychowanek są ważniejsze niż pochodzące z oczekiwań społecznych, ponieważ są one wtórne w stosunku do istnienia i działania osoby, która nie może być traktowana w sposób przedmiotowy i instrumentalny. Wynika to z jej ludzkiej godności. Prof. T. Kukołowicz zdecydowanie opowiadała się za odrębnością wychowania wobec psychoterapii. Krytycznie odnosiła się do stanowiska Stanisława Górskiego, który uważał, że psychoterapia jest pomocą w rozwoju, zatem obejmuje również wychowanie.

Kolejny referat wygłosił dr hab. Andrzej Sowiński, prof. Uniwersytetu Szczecińskiego oraz PWSZ w Gorzowie Wielkopolskim, zatytułowany *Aspiracje i proces samowychowania w myśli pedagogicznej Profesor Teresy Kukołowicz*. Autor zwrócił uwagę na konieczność zmobilizowania w wychowanku umiejętności kierowania i decydowania o własnym działaniu. Koniecznym do tego jest: obudzenie świadomości siebie, uaktywnienie samowychowania, ugruntowanie tej aktywności oraz ukierunkowanie na podjęcie samodzielnej pracy nad sobą. Wychowanie mające na celu wysiłek samowychowawczy możliwe jest wówczas, gdy w życiu codziennym występują dążenia i aspiracje związane m.in. ze wspólnymi przeżyciami, radością wzrostu, podkreślanie osiągnięć dziecka związanych z wysiłkiem, bowiem samowychowanie trwa przez całe życie, decyduje o młodości, młodzieńczym entuzjazmie i zapatrzeniu w ideały.

Ostatnim głosem w tej części było wystąpienie dr. hab. Romana Jusiaka, prof. KUL, pt. *Samowychowanie według Profesor Teresy Kukołowicz w kontekście chrze-*

ścijańskiej koncepcji integralnego rozwoju osoby. Autor wskazał na wartość wszelkich zabiegów wychowawczych zmierzających do samowychowania. W chrześcijaństwie wysiłek ten podkreślany jest w nauczaniu Jezusa i Apostołów. Praca nad własnym rozwojem polega na świadomym i dobrowolnym podjęciu wysiłku związanego ze stawianiem sobie jasno sprecyzowanych celów i z twórczym do nich dążeniem. Wysiłek ten zmierza do tworzenia dojrzałej, zintegrowanej osobowości. Samowychowanie w ujęciu chrześcijańskim jest pracą nad własnym wszechstronnym rozwojem ukierunkowanym na zbawienie. Wiara w Chrystusa umożliwia radykalną przemianę i pełny rozwój, który dokonuje się poprzez samopoznanie, samoocenę i podejmowanie odpowiednich działań, aby żyć w prawdzie i miłości.

Drugą sesję: „Z pomocą rodzinie” rozpoczął wykład dr. hab. Marka Rembierza, prof. Uniwersytetu Śląskiego (Zakład Etnologii i Geografii Kultury w Cieszynie): *Wychowanie – samowychowanie – rodzina. Profesor Teresy Kukołowicz refleksja nad wychowaniem i rodziną jako środowiskiem wychowawczym – inspiracje dla polskiej myśli pedagogicznej.* Wychowanie ukazał jako proces, w którym wychowawcy dążą do pokierowania rozwojem człowieka z uwagi na przyjęty ideał. Ma to na celu ukształtowanie w wychowanku cech zgodnie z ideałem. Jest to możliwe dzięki tworzeniu stosownych sytuacji oraz zastosowaniu metod, które zapewniłyby pożądane formy zachowania. Rezultaty wychowania zależą tak od cech indywidualnych, jak też od jego doświadczeń i postawy. Samowychowanie natomiast ukazał autor jako jedną z form aktywności człowieka. Każda praca, również ta nad sobą samym, wymaga samokształcenia, czyli poszerzania wiedzy doskonalenia sprawności intelektualnych i rozwoju zainteresowań. To służy do poznania świata, podejmowania w nim aktywności, umacniania w człowieku możliwości stanowienia o sobie i kierowania sobą. Tak więc o przebiegu samowychowania decyduje sam wychowanek, korzystając z możliwości wpływania na siebie samego, o ile te możliwości zostaną rozwinięte. Proces wychowania i samowychowania dokonuje się w środowisku rodzinnym. To właśnie rodzina stanowi środowisko wychowawcze człowieka. To w niej tkwią największe możliwości integralnego rozwoju osoby ludzkiej. To w niej wreszcie rodzą się zasady i normy, powstaje świat wartości i następuje przejście wzorów postępowania. Rodzina wywiera istotny wpływ na zachowanie się jednostki zarówno wewnątrz samej rodziny, jak i na zewnątrz. Środowisko rodzinne jest zatem głównym ośrodkiem rozwoju sfery emocjonalnej osobowości czy postaw moralnych dzieci.

Kolejną refleksję podjęła dr. hab. Danuta Opozda (KUL). Autorka wygłosiła referat, pt. *Obszary badań pedagogicznych nad wychowaniem w rodzinie w ujęciu Teresy Kukołowicz.* Referat przedstawiał podejmowane przez prof. T. Kukołowicz obszary badań nad wychowaniem w rodzinie. Można je umiejscawiać na dwóch poziomach analiz i refleksji. Pierwszy, ogólny związany jest z metarefleksją i dostrzeganą potrzebą integracji wiedzy i badań nad rodziną, prowadzić ma do tworzenia spójnego systemu wiedzy o wychowaniu w rodzinie. Posiada istotny kontekst interdyscyplinarny, odwołuje się do zagadnień ontologicznych, antropologicznych i aksjologicznych.

Drugi, precyzowany jest przedmiotem w badaniach pedagogicznych. Implikuje problematykę rodziny funkcjonalnej i dysfunkcjonalnej. Profesor T. Kukołowicz zmierzała do tworzenia teorii wychowania w rodzinie, widziała potrzebę integracji wiedzy, ale również dostrzegała wagę analizy zjawisk życia rodzinnego. Można stwierdzić, że istotnie przyczyniła się do rozwoju pedagogicznej wiedzy o rodzinie, a tym samym interdyscyplinarnego rozwoju pedagogiki rodziny.

Dr Ewa Smółka (KUL) w referacie: *Dokonania Profesor Teresy Kukołowicz w kształtowaniu odpowiedzialności wychowawczej rodziców* ukazała poczucie odpowiedzialności wychowawczej rodziców jako element struktury osobowości związany z refleksyjnością i pracą nad sobą. Kształtowanie poczucia odpowiedzialności wymaga nie tylko osobistego bycia odpowiedzialnym za siebie i własne czyny, ale nade wszystko stwarzania już dziecku takich warunków fizycznych, psychicznych, społecznych, moralnych czy duchowych, które pozwolą mu dość wcześnie włączyć się w proces rozwoju poczucia odpowiedzialności. Związane jest to z poznaniem własnych możliwości i ograniczeń; doświadczenia, że jest się sprawcą zdarzeń; odkrycia więzi z innymi, rozpoznania norm regulujących ludzkie zachowanie i odkrycia mechanizmów określania według zasady przyczyna-skutek.

Dr hab. Barbara Kiereś (KUL) wygłosiła referat zatytułowany: *Personalistyczna koncepcja rodziny w ujęciu profesor Teresy Kukołowicz*. Myśl o rodzinie opracowana przez prof. T. Kukołowicz to myśl, która stoi na straży prawdy o rodzinie ludzkiej. Ma ona charakter uniwersalny, ponieważ oparta jest na tzw. adekwatnej antropologii, wypracowanej na gruncie tradycji personalistycznej. Szczególnie należy podkreślić wkład autorki w rozumienie tego, jak budować dobro wspólne w rodzinie. Wydaje się bowiem, że właśnie tym aspektem swojej myśli wpisuje się ona mocno w tradycję personalizmu, tradycję, która rozpoznała, że rodzina stanowi podstawę solidaryzmu społecznego i tym samym wyznacza kształt życia społecznego.

Ostatnie wystąpienie w tej części dotyczyło pomocy rodzinie w systemie edukacyjnym Białegostoku. Dr Lidia Dakowicz i dr Andrzej Dakowicz ukazali rodzinę jako naturalną i podstawową komórkę społeczną, w której dokonują się istotne procesy tak dla rozwoju społeczeństwa, jak i dla rozwoju jednostki. To właśnie rodzina pełni podstawową funkcję w procesie wychowania. W tej sytuacji szczególna pomoc państwa winna być nie tylko w sferze ekonomicznej zmierzającej do zapewnienia rodzinom statusu materialnego, ale także w sferze edukacji. Na edukacyjną sferę działań świadczonych pomocy przez państwo składają się zadania mające na celu uświadomienie rodzicom ich podstawowej roli w procesie wychowania oraz wskazanie metod wychowawczych, stworzenie i udostępnienie stosownych narzędzi, które umożliwiłyby udział w wychowaniu. Podstawą tychże działań jest dogłębne rozpoznanie problemów dzieci i młodzieży oraz badanie środowisk wychowawczych, w których zachodzą relacje i zależności.

W trzeciej sesji: „Z pomocą człowiekowi w codziennym życiu, w sytuacjach zagrożenia i w chorobie” wystąpiło trzech prelegentów. S. dr hab. Maria Loyola Opiela

(KUL) wygłosiła referat: *Inspiracja pomagania człowiekowi w ochronkowym systemie bł. Edmunda Bojanowskiego*. Autorka mówiła o pomocy człowiekowi w systemie ochronkowym bł. Edmunda Bojanowskiego, który opiera się na integralnym rozwoju i wychowaniu dziecka, w pełnym kontekście jego życia i działania, w wymiarze osobowym i społecznym. Do tego systemu nawiązywała w swoim nauczaniu prof. T. Kukołowicz, zwracając uwagę na błędy we współczesnym myśleniu o człowieku, wynikające z niezrozumienia koncepcji człowieka jako osoby. Istotą systemu E. Bojanowskiego była idea niesienia pomocy społeczeństwu przez społeczeństwo, uwzględniając najwyższe cele oraz wykorzystując wszelkie zasoby do ich realizacji. Wsparcie rozumiane jako ochrona to odpowiedzialność za siebie i za innych, współdziałanie w tworzeniu warunków życia, rozwoju, twórczości oparty na chrześcijańskim systemie wartości, zmierzający do integralnego rozwoju osoby.

Dr hab. Ewa Domagała-Zyśk (KUL) poruszyła zagadnienie: *Pedagogika lecznicza w ujęciu Profesor Teresy Kukołowicz*. Prelegentka ukazała pedagogikę osób przewlekle chorych i niepełnosprawnych, mówiąc o konieczności odniesienia jej zadań teoretycznych do takich żywotnych potrzeb praktyki, jak: troska o osoby wyizolowane z naturalnego środowiska, współdziałanie specjalistów i pacjentów w terapii medycznej, mobilizowanie jednostek i środowisk do polepszenia sytuacji osoby chorej, współdziałanie w zapewnieniu osobie chorej zaspokojenia potrzeb psychospołecznych, organizowanie rehabilitacji czy udzielanie pomocy po opuszczeniu zakładu leczniczego. Przypomniała, że prof. T. Kukołowicz była współautorką podręcznika z zakresu socjologii medycyny dla szkół średnich, współautorką nauczania dla średnich szkół medycznych i prowadzącą wykłady w Medycznym Studium Zawodowym w Lublinie, w Ośrodku Doskonalenia Średnich Kard Medycznych i w Diecezjalnych Ośrodkach Pomocy Rodzinie.

Mgr Katarzyna Sapko (KUL) odniosła się do kwestii: *Chory w domu i opieka nad nim w ujęciu Profesor Teresy Kukołowicz*. Autorka poruszyła tu następujące zagadnienia: 1) zróżnicowanie generacyjne chorych; 2) rodzina osoby chorej; 3) pomoc choremu i rodzinie. Ukazała wartość osoby ludzkiej, jej godność i wielkość w chorobie i cierpieniu. Wskazała na trudny czas choroby, jako na okres dokonywania ostatecznego rozrachunku ze swojego życia w perspektywie daru, ale także jako na czas dany rodzinie w celu kształtowania właściwych postaw jej członków wobec choroby, cierpienia i śmierci. Wnioskując, za prof. T. Kukołowicz, autorka wyraziła przekonanie, że w religijnym wychowaniu człowieka zbyt mało zwraca się uwagę na wyrobienie nastawienia człowieka na życie wieczne, a chorobę traktuje się jako nieszczęście, od którego należy jedynie uciekać.

Po zakończeniu obrad sesyjnych rozpoczęła się niezwykle bogata część artystyczna, połączona z wystąpieniami przyjaciół, studentów i współpracowników prof. T. Kukołowicz. Pani Profesor doceniała talenty młodych ludzi. Troskę o ich rozwijanie również wpisywała w wychowawczy obowiązek „pomocy człowiekowi”. Stąd z przesłaniem jej życia i twórczości doskonale korespondowały występy utalentowa-

nych młodych skrzypaczek. Przed uczestnikami konferencji wystąpiły: Nikola Kiszczak – uczennica Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej im. K. Lipińskiego w Lublinie w klasie skrzypiec Anny Popławskiej-Pojenty, która wykonała utwór George Philippa Telemanna: *Druga fantazja na skrzypce solo*, Patrycja Pojenta – absolwentka Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej im. K. Lipińskiego w Lublinie, od trzech lat uczennica Szkoły Talentów w Poznaniu w klasie skrzypiec prof. Marcina Baranowskiego, która wykonała utwór Jana Sebastiana Bacha *Chaconne z II partity d-moll* oraz Kinga Złot, uczennica Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej im. K. Lipińskiego w Lublinie w klasie skrzypiec Anny Popławskiej-Pojenty. Ta ostatnia, wraz z Nikolą Kiszczak, wykonała utwór Marcina Markowicza – *Duet skrzypcowy „Jako-witz”* i Charlesa Beriota *Duet skrzypcowy nr 3, cz. 3*.

W części wspomnieniowej dr Ewa Smółka, korzystając ze zdjęć rodzinnych prof. T. Kukołowicz, przedstawiła dzieje rodziny Państwa Kukołowiczów. Następnie swoimi refleksjami ze spotkań z prof. Kukołowicz dzieliły się: dr Ewa Domagała-Zyśk, dr Anna Petkowicz, prof. Alina Rynio, prof. Józef Kargul i córka – Katarzyna Kukołowicz.

Na zakończenie konferencji wystąpił dyrektor Instytutu Pedagogiki KUL, ks. prof. dr hab. Marian Nowak, dziękując zaproszonym gościom za żywe zaangażowanie w problematykę konferencji, jak również (a właściwie – przede wszystkim) za dzielenie się osobistym świadectwem spotkania z Wielkim Człowiekiem i Pedagogiem, jakim była Profesor Teresa Kukołowicz.